

**ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗМІСТОВИМ КОМПОНЕНТОМ**

Петро ДЖУРИНСЬКИЙ (Південноукраїнськ)

У статті подано результати експериментального дослідження з формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної професійної діяльності за змістовим компонентом. Виявлено, що по завершенні формувального експерименту значно покращилися

результати рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної професійної діяльності за змістовим компонентом у досліджуваних експериментальної групи.

В статье представлены результаты экспериментального исследования по формированию готовности будущих учителей физической культуры к здоровьесберегающей профессиональной деятельности по содержательному компоненту. Выявлено, что по окончании формирующего эксперимента значительно улучшились результаты уровней сформированности готовности будущих учителей физической культуры к здоровьесберегающей профессиональной деятельности за содержательным компонентом в исследуемых экспериментальной группы.

Ключові слова: готовність, рівні сформованості, змістовий компонент, майбутні учителя, фізична культура, формувальний експеримент.

Постановка проблеми: Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності безпосередньо пов'язана з розв'язанням завдань реформування педагогічної освіти України, що потребує пошуку нових підходів до організації навчального процесу, спрямовує педагогічні ВНЗ на перегляд змісту, методів і форм навчання з метою забезпечення готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя. Разом з тим через відсутність спеціальних досліджень та низький рівень практичного розв'язання означеної проблеми виникає необхідність її розробки педагогічною наукою і практикою.

Пріоритетним завданням сучасної системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих як до найвищої соціальної цінності, формування, зміцнення та збереження високого рівня здоров'я дітей та учнівської молоді. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, спроможних здійснювати фізкультурно-оздоровчу роботу у нових умовах із урахуванням інноваційних здоров'язберігаючих технологій.

Посилення оздоровчої функції фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах має мету створення для учня формуючого, зміцнюючого та зберігаючого здоров'я навчального середовища, що потребує модернізації процесу підготовленості майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах і спрямування його на формування творчої особистості, здатної виконувати роль керівника та координатора здоров'язберігаючої освіти в школі.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної професійної діяльності ще не достатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення у практичній діяльності навчальних закладів, зокрема існує низка суперечностей, які відображають сутність, структуру та зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної професійної діяльності, не відображене

програмно-методичне забезпечення ВНЗ у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не визначені педагогічні умови з формування підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не дістали ґрунтового розкриття і обґрунтування, форми і методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності.

Насьогодні залишаються недостатньо розробленими теоретичні і методологічні аспекти технологій процесу формування професійної готовності студентів – майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності [5,6]. Не накопичений необхідний сукупний емпіричний матеріал, що характеризує інтегральні показники процесу розвитку професійної підготовленості студентів факультетів фізичного виховання до здоров'язбережувальної освіти учнів на різних етапах їхньої вузівської підготовки, у вишах.

У нашому дослідженні ми зупинилися на вивченні змістового компоненту підготовки майбутнього учителя фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності.

Мета дослідження: проаналізувати динаміку формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із основних компонентів у структурі готовності майбутнього учителя фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, виокремлено **змістовий**.

Змістовий компонент містить усе те, що становить поняття «зміст освіти», – систему наукових знань, навичок і вмінь, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток здібностей учнів, формування їх світогляду, набуття соціального досвіду, підготовку до суспільного життя і до професійної діяльності. «Нинішній зміст освіти як у загальноосвітній, так і професійній школі передбачає, взагалі кажучи, освоєння учнями і студентами майже всіх основних видів діяльності» [9].

Зміст загальної освіти має відповідати таким вимогам: забезпечення особистісного розвитку учнів у навчально-пізнавальній діяльності; забезпечення загальної та професійної підготовки учнів; урахування реальних можливостей навчального процесу конкретних освітньо-виховних систем; забезпечення єдності навчання, виховання, розвитку і самовдосконалення учнів; підготовка громадян України до майбутньої професійної діяльності та формування активної життєвої позиції [4].

Вдосконалення змісту освіти є пріоритетною державною справою. У зв'язку з цим слід її, по-перше, гуманітаризувати, що передбачає

«...інтеграцію різномірних знань про людину, її мислення, про природу і суспільство, одержаних при вивченні різних навчальних предметів, в єдину наукову картину світу»; по-друге, вдосконалити навчальні програми та навчальні плани; по-третє, забезпечити сучасними методичними розробками та порадами; по-четверте, обґрунтувати сучасні критерії оцінки ефективності навчального процесу.

Операційно-діяльнісний компонент – це організація практичної навчально-пізнавальної діяльності учнів з опанування змісту освіти. Цей компонент є одним із головних складових дидактичного процесу і його можна визначити як процесуальний, методичний.

Основні його складові – принципи, методи, форми, засоби навчання. Ефективність цього компоненту залежить від активної взаємодії учителів й учнів, встановлення між ними суб'єкт-суб'єктних взаємин. Застосування сучасних діалогічних методів, прийомів, форм педагогічної взаємодії сприяє формуванню таких відносин.

Контрольно-регульований компонент спрямований на з'ясування ефективності функціонування всієї моделі навчального процесу, вивчення результативності дій кожного її компонента, своєчасне внесення оптимальних корективів. Контроль здійснюється за допомогою усних, письмових, лабораторних та інших практичних робіт, шляхом проведення іспитів, заліків і опитувань. Суттєву роль має відігравати самоконтроль учнів у формі самоперевірки глибини засвоєння навчального матеріалу, правильності та швидкості виконання вправ, оцінки отриманих відповідей у задачах. Контроль і самоконтроль забезпечують зворотний зв'язок у навчальному процесі – одержання педагогом і учнем інформації про ступінь труднощів, типові недоліки, які зумовлюють необхідність внесення в цей процес відповідних змін і постійного його вдосконалення [9].

Л. Кацова зазначає, що студентів слід озброїти понятійним апаратом та системою знань, які є необхідними для виконання завдань майбутньої діяльності, при цьому забезпечити розвиток розумових якостей, операцій і процесів, видів і форм мислення відповідно до специфіки завдань і умов професійної діяльності, оскільки чим більш багате і розвинене професійне мислення, тим сильніший вплив його на професійний інтерес [7].

Є. Вітун обґрунтовує змістовий компонент, виходячи з вимог Державного освітнього стандарту, в яких простежується оздоровча спрямованість фізичної освіти, що міститься в таких завданнях: 1) знання науково-практичних основ здорового образу життя, 2) формування мотиваційно-ціннісного ставлення до здорового стилю життя, 3) оволодіння системою практичних умінь і навичок, що забезпечують збереження й зміцнення здоров'я [2].

На думку С. Омельченко, змістовий компонент включає: наявність у студентів стабільних знань, умінь і навичок відносно формування здорового способу життя людини; знань, умінь і навичок у галузі фізичного виховання, валеології, гігієни, спортивної підготовки, національних традицій в означеній сфері; знань у галузі формування здоров'я та безпеки життєдіяльності; наявність додаткової інформації у сфері міжнародного досвіду оздоровлення людини та формування культури здоров'я; профілактики шкідливих звичок [8].

Важливим у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зауважує О. Бондаренко, є набуття знань про складові здоров'я, шляхи збереження і зміцнення його; поняття про професійні захворювання, їх профілактику, надання першої допомоги при невідкладних станах, а також про шкідливий вплив на організм «інтелектуальних отрут» і засоби їх запобігання; переконаність студента в залежності здоров'я від навколишнього середовища; здобування знань у галузі збереження та зміцнення здоров'я [1].

Отже, змістовий компонент пов'язаний із набуттям необхідних для здоров'язбереження знань та вмінь, і передбачає наявність знань про здоров'я людини (психологічне, соціальне, морально-духовне, фізичне, професійне) та про здоров'язбережувальні методики в діяльності вчителя фізичної культури; особливості й умови професійної діяльності, спрямованої на здоров'язбереження дітей; знань щодо способів і методів формування здоров'язбережувальних знань, навичок і вмінь у школярів.

Для оцінки рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом обрано когнітивно-валеологічний критерій.

Функція когнітивно-валеологічного критерію, на думку Б.Т. Долинського [4], полягає у здійсненні орієнтації майбутнього вчителя школи на сферу своєї професійної діяльності, спрямованої на формування здоров'язбережувальних знань, умінь і навичок школярів. З огляду на зазначене, когнітивно-валеологічний критерій передбачає насамперед оцінку наявних знань студентів у галузі здоров'я, їхніх умінь прогнозувати різноманітну (навчальну, виховну, дозвілєву, ігрову, екологічну, фізкультурно-оздоровчу та ін.) діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи; знання щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я учнів.

Результати досліджень. Рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом визначалися за допомогою виокремлених показників когнітивно-валеологічного критерію.

На протязі експериментального періоду студенти експериментальної

групи (ЕГ-167) займалися за розробленими нами педагогічними технологіями з формування змістового компонента до здоров'язбережувальної діяльності, студенти контрольної групи (КГ-163) працювали за стандартною навчальною програмою підготовки майбутніх учителів фізичної культури. На формувальному етапі досліджень ми провели зріз показників сформованості змістового компонента.

Для діагностики показника «Наявність валеологічних знань» використовувався тест В. Язловецького [10]. Одержані результати тесту розподілялися в такий спосіб: до 50% правильних відповідей становили низький ступінь; 60-69% правильних відповідей – середній ступінь; 70-79% правильних відповідей – достатній ступінь; 80-100% правильних відповідей – високий ступінь.

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом визначалися нами за допомогою виокремлених показників когнітивно-оздоровчого критерію. Результати, одержані за показником «Наявність валеологічних знань», подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Оцінка рівня валеологічних знань майбутніх учителів фізичної культури за результатами прикінцевого етапу експерименту

Ступінь	Експериментальна група		Контрольна група	
	абс.	%	абс.	%
Низький	7	4	29	17
Середній	29	18	89	54
Достатній	78	48	35	21
Високий	49	30	13	8

Так, в експериментальній групі високого ступеня прояву цього показника досягли 30 % студентів (на констатувальному етапі – 1 %), достатній ступінь виявили 48 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 20 %), середній ступінь – 18 % (на констатувальному етапі – 51 %), на низькому залишилося 4 % студентів ЕГ (на констатувальному етапі – 28 %).

Змінилися результати і в контрольній групі: високого ступеня досягли 8 % студентів (на констатувальному етапі – 2 %), достатній ступінь зафіксовано у 21 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 20 %), на середньому ступені– у 54 % (на констатувальному етапі – 49 %), на низькому залишилося 17 % респондентів (на констатувальному етапі – 29 %).

Уважаємо, що зміни результатів оцінки валеологічних знань майбутніх учителів фізичної культури зумовлені тим, що їм викладалися такі дисципліни, як «Організація та методика оздоровчої фізичної

культури», «Основи медичних знань і охорони здоров'я», «Безпека життєдіяльності», «Сучасні технології рухової активності, фітнесу та здоров'я», «Фізична реабілітація», «Теорія і методика оздоровчої фізичної культури», «Інноваційні технології зі здоров'язбережувальної професійної діяльності», на яких, звісно, формуються відповідні валеологічні знання. Більш високі позитивні результати в експериментальній групі можна пояснити тим, що з цими студентами додатково проводилася цілеспрямована робота як на спецкурсах, так і завдяки взаємодії навчальних дисциплін, що передбачала системне і цілісне набуття валеологічних знань.

Результати оцінки сформованості вмінь майбутніх учителів з організації здоров'язбереження, що здійснювалася експертами – викладачами вищого навчального закладу, подано в таблиці 2.

Таблиця 2.

Оцінка сформованості вмінь майбутніх учителів фізичної культури зі здоров'язбереження за результатами прикінцевого етапу експерименту

Ступінь	Експериментальна група		Контрольна група	
	абс.	%	абс.	%
Низький	11	7	35	21
Середній	31	19	65	39
Достатній	68	42	40	25
Високий	53	33	26	15

Як видно з таблиці 2, в експериментальній групі після проведення експериментальної роботи високого ступеня прояву зазначеного показника досягли 33 % студентів (на констатувальному етапі – 9 %), достатній ступінь виявлено у 42% майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 18 %), середній – у 19% (на констатувальному етапі – 41 %), на низькому залишилося 7% респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 32 %).

У контрольній групі високого ступеня досягли 15 % студентів (на констатувальному етапі – 8 %), достатній ступінь зафіксовано у 25 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 25 %), середній – у 39% (на констатувальному етапі – 38 %), на низькому залишилося 21% респондентів (на констатувальному етапі – 29 %).

Як бачимо, на прикінцевому етапі і в експериментальній, і в контрольній групах було виявлено позитивні зміни щодо сформованості готовності майбутніх учителів до здоров'язбережувальної професійної діяльності за цим показником. Здебільшого це пов'язано з вивченням навчальних дисциплін, пов'язаних з методикою підготовки уроків, опануванням методами організації навчальної і виховної роботи, що

передбачено робочими навчальними планами спеціальності «Фізичне виховання». Проте, в експериментальних групах також здійснювалася робота з опанування здоров'язбережувальних технологій, акцентувалася увага на оволодінні вміннями здійснювати саме здоров'язбережувальну діяльність, що, на нашу думку, й сприяло одержанню більш високих результатів за цим показником.

Результати самооцінки готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності зазнали змін після проведення формуального експерименту (див. табл. 3).

Як свідчать дані таблиці 3, студенти по-різному оцінили свою готовність до здійснення здоров'язбережувальної діяльності зі школярами на прикінцевому зрізі показників.

Так, в експериментальній групі високого ступеня сформованості цього показника досягли 25 % студентів (на констатувальному етапі – 8 %), достатній ступінь виявлено у 45 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 13 %), середній – у 23% (на констатувальному етапі – 61 %), на низькому залишилося 7% респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 18 %).

Змінилися результати і в контрольній групі: високого ступеня досягли лише 11 % студентів (на констатувальному етапі – 7 %), достатній ступінь зафіксовано у 45 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 11%), середній ступінь – у 61% (на констатувальному етапі – 63 %), на низькому залишилося 14 % респондентів (на констатувальному етапі – 19 %).

Таблиця 3

Самооцінка готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності з учнями загальноосвітньої школи за результатами прикінцевого етапу експерименту

Ступінь	Експериментальна група		Контрольна група	
	абс.	%	абс.	%
Низький	12	7	23	14
Середній	36	23	101	61
Достатній	74	45	24	14
Високий	41	25	18	11

Як бачимо, певні зміни відбулись і в експериментальній, і в контрольній групах. Зазначене свідчить про те, що під час навчання й особливо проходження педагогічної практики студенти обох груп здобули необхідні знання щодо організації діяльності з учнями загальноосвітніх шкіл. Проте майбутні вчителі фізичної культури експериментальної групи оцінили свою готовність до здійснення здоров'язбережувальної діяльності більш високо, ніж у контрольній

групі. Вважаємо, що це пов'язано насамперед з тим, що під час вивчення спецкурсів і викладання фахових дисциплін викладачами більша увага надавалась усвідомленню студентами необхідності врахування здоров'язбереження під час як навчальної, так і позанавчальної діяльності.

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів до здоров'язбережувальної професійної діяльності на прикінцевому етапі експерименту за змістовим компонентом визначалися нами за допомогою виокремлених показників когнітивно-оздоровчого критерію.

Як свідчать дані таблиці 4, по закінченні формувального етапу експерименту рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом у студентів експериментальної групи став вищим.

Таблиця 4.

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту

Ступінь	Експериментальна група				Контрольна група			
	Початковий зріз		Прикінцевий зріз		Початковий зріз		Прикінцевий зріз	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Низький	42	26	10	6	43	26	29	17
Середній	83	51	32	20	83	50	85	51
Достатній	28	17	73	45	31	19	33	21
Високий	10	6	48	29	9	5	19	11

Так, високого рівня сформованості зазначеного компонента досягли 29 % студентів (на констатувальному етапі – 6 %), на достатньому рівні виявлено 45 % майбутніх учителів (на констатувальному етапі – 17 %), на середньому рівні – 20 % (на констатувальному етапі – 51 %), на низькому залишилося - 6% респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 26 %).

Висновки: Визначено, що по закінченні формувального експерименту значно змінилися результати рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом. Так, в експериментальній групі на високому рівні показники збільшилися на 23 % (у контрольній групі на 6 %), на достатньому рівні результати збільшилися на 28 % (у контрольній групі на 2%), на середньому рівні результати зменшилися на 31 % (у контрольній групі збільшилися на 1 %) і на низькому рівні результати зменшилися на 20 % (у контрольній групі на 9 %).

Встановлено, що на прикінцевому етапі експерименту було зафіксовано значні зрушення в обох групах. Натомість в експериментальній групі, завдяки цілеспрямованій роботі з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, результати виявилися більш високими.

Виявлено, що по завершенні формувального експерименту значно покращилися результати рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом у досліджуваних експериментальній групі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бондаренко О.М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. М. Бондаренко. – К., 2008. – 24 с.
2. Витун Е.В. Формирование готовности к здоровому образу жизни у студентов нефизкультурных вузов на основе ценностных ориентаций: автореф. дис... на соискание учен. степени канд. пед. наук: специальность 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. В. Витун. – Магнитогорск, 2007. – 24 с.
3. Воронін Д.Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 / Воронін Д.Є. – Херсон, 2006. – 225 с.
4. Долинський Б.Т. Професійна готовність майбутнього вчителя як педагогічна проблема / Б. Т. Долинський // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. пр. – Одеса, 2006. – №1-2. – С. 50-58.
5. Гримблат С.О. Здоровьясберегающие технологии в подготовке специалистов: [учебно-методическое пособие] / С. О. Гримблат, В. П. Зайцев, С. И. Крамской. – Харьков: Коллегиум, 2005. – 184 с.
6. Дубогай О.Д. Зміст та результативність шкільної інноваційної діяльності в системі здоров'язберігаючих технологій / О. Дубогай, М. Євтушок // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волинського національного університету імені Лесі Українки: у 3 т. / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козібрицький. – Т. 1. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2008. – С. 36-40.
7. Кацова Л.І. Формування професійного інтересу у майбутніх учителів у процесі педагогічної практики: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спеціальність 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. І. Кацова. – Харків, 2005. – 19 с.
8. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: [монографія] / С. О. Омельченко. – Луганськ: «Альма-матер», 2007. – 352 с.
9. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник./ В.В. Ягупов – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
10. Язловецький В.С. Наукові дослідження в теорії і практиці фізичного виховання: [навчально-методичний посібник] / В. С. Язловецький, В. В. Шерета, А. Л. Турчак. – Кіровоград: РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2004. – 163 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Джуринський Петро Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спорту та допризовної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.

Коло наукових інтересів: формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної професійної діяльності.